

РОЗДІЛ 1. Сприяю добробуту

Урок 1. Цілісність уявлень про добробут. Соціальні явища і добробут

Обговорюємо епіграф до теми — “Держави стоять не на династії, а на внутрішній єдності й силі народу” *Олена Теліга, українська поетеса і публіцистка*

За шкільною програмою з української літератури в 7-му класі учні ознайомилися із життям і творчістю Олени Теліги, зокрема, із патріотичними поезіями “Сучасникам”, “Радість”, “Мужчинам” і “Пломінний день”. Тож варто нагадати дев'ятикласникам, що Олена Теліга (1906—1942) не лише українська поетеса, публіцистка, літературний критик, а й діячка ОУН (активістка національного руху 1930—1940-х років), яка зробила значний внесок у формування нашої національної свідомості, присвятивши цьому своє життя.

Наголошуємо, що поетеса, усвідомлюючи загрозу окупаційної влади, виживання й розвиток української нації вбачала лише в нашій національній єдності. Відтак проаналізуйте цитату “Держави стоять не на династії, а на внутрішній єдності й силі народу” як політичний маніфест, заклик до відповідальності кожного громадянина за своє суспільство. Поетеса наголошує, що міцність держави не залежить від влади окремих родин, правлячих династій чи монархічних інституцій, а формується через внутрішню єдність населення та його здатність діяти спільно на благо суспільства. “Внутрішня єдність” означає соціальну й політичну згуртованість суспільства, спільність ідей, цінностей і мети.

Акцентуємо увагу учнів на актуальності думки в наш воєнний час, зокрема на тому, що й нині сила народу проявляється в його активній участі в житті країни, свідомому дотриманні законів, солідарності й здатності захищати власні права й інтереси. Народ є основою державності, і лише коли люди є об'єднаними і свідомими, держава витримує зовнішні та внутрішні виклики.

Проводимо дискусію, чи варта чогось влада, яку не підтримує народ; на яких сучасних концепціях тримається громадянське суспільство; що є основою національної єдності та демократії.

Підсумовуємо: влада без підтримки народу є крихкою, а державна незалежність потребує небайдужості, проактивної позиції кожного громадянина. Сила держави полягає в солідарності громадян і спільному прагненні до розвитку та захисту національних інтересів, в активній участі народу в державотворенні, а єдність означає збереження національної ідентичності, культури та духовності українців.

Насамкінець можна запропонувати до перегляду відео, у яких йдеться про Олену Телігу, її боротьбу за національну незалежність та культурне відродження України.

Спонукаємо учнів до висловлювання власних думок та висновків. Утверджуйте віру учнів у спроможність сучасного громадянського суспільства протистояти будь-яким викликам, навчайте відстоювати власні права, бути проактивними громадянами. **Наводимо** приклади із життя сучасних захисників України, які поклали життя за національну й територіальну єдність України. **Проявляємо** особисте ставлення до сучасних подій, тоді й підлітки краще зрозуміють сутність цитати і її значення для добробуту країни й кожного громадянина.

Вивчення теми потребує комплексного підходу, який поєднує активізацію досвіду учнів, аналізування практичних життєвих ситуацій і розвиток соціальної компетентності.

Чому людина оцінює добробут суб'єктивно? Насамперед під час бесіди чи дискусії з'ясуємо, у чому полягає різниця між особистим, спільним і соціальним добробутом. Пояснюючи різницю, заохочуйте учнів наводити приклади з життя й літератури.

Спонукаємо підлітків до обговорення впливу особистого доброту на спільний, оцінювання впливу вчинків визначних особистостей на добробут суспільства, зокрема, **обговорюємо** роль і значення впливу дій військовослужбовців на добробут України.

Кращому усвідомленню цілісності особистого, спільного і соціального доброту сприятиме аналізування ілюстрацій (схем, таблиць тощо) та відеофрагментів (приміром, про командну роботу бджіл, мультфільм "ВАЛЛ-І"). Сприятимуть цьому й рольові ігри: змодельовані ситуацій, де учні взаємодіють для досягнення спільних результатів.

Запропонуйте учням виконати **проєкт на тему взаємодопомоги**: нехай вони доберуть персонажів із історії України чи героїв літературного твору, вчинки яких демонструють важливість діяти спільно, допомагаючи одне одному, підставляючи дружнє плече, разом прямуючи до перемоги. Нагадайте перед цим підлітками, які є етапи проєктної роботи та запропонуйте свою допомогу в їх проходженні. Така робота сприятиме розвитку емпатії, комунікації та вміння працювати в команді.

Корисно застосувати **проблемно-пошуковий метод**: проаналізуйте приклади із програмових літературних творів, які підлітки вже вивчили, де потрібно ухвалювати рішення, ураховуючи, що особистий добробут вплине й на добробут інших.

Наприклад, роман *"Хіба ревуть воли, як ясла повні?"* Панаса Мирного, де головний герой Чіпка ігнорує прохання матері Мотрі та дружини Галі, залишаючись вірним власним поглядам на життя. Його нерозважливі егоїстичні рішення призводять до жахливих наслідків не лише для нього, а й для його родини, громади, ілюструючи конфлікт між особистими бажаннями та суспільним добробутом.

Повість "Захар Беркут" Івана Франка. У Тухольській громаді панує взаємопідтримка: спільний збір врожаю й колективне управління забезпечували добробут та гарантували безпеку кожного жителя. Герої твору обирають добробут спільноти, демонструючи важливість узгоджених дій і відповідальності за інших.)

Запропонуйте для дискусії та аналізування один з творів *Остапа Вишні*, де детально й критично-іронічно розглянуто взаємозв'язок добробуту людини і суспільства..

Висловлювання О. Довженка: "Багата держава, яку утворюють бідні люди, — абсурд, держава не може будувати свій добробут на бідності і обдертості своїх громадян" тощо.

Після ознайомлення учнів із **результатами досліджень Інституту Ґеллапа (завдання 3 підручника)**, проведіть *мозковий штурм*, щоб з'ясувати, що потрібно людині для налагодження максимального рівня свого добробуту. Скористайтеся *методом "Fishbowl"* (одна пара / четвірка відповідає, інша ставить додаткові уточнювальні запитання), щоб визначити, чи дійсно людям

для процвітання потрібні саме ці п'ять зазначених загальних елементів; чи справді найважливіший елемент й основа для інших чотирьох — це кар'єрний добробут.

Запропонуйте учням **домашнє завдання**: написати запитання до інтерв'ю, які міститимуть п'ять зазначених загальних елементів добробуту, відтак узяти інтерв'ю в людини зі свого оточення, яку вони вважають найбільш успішною.

Як соціальні явища впливають на суб'єктивний добробут? Як соціальні явища впливають на суспільний добробут? Шукаючи з учнями відповіді на ці проблемні питання, насамперед з'ясуйте основні компоненти суб'єктивного добробуту: психологічний комфорт, задоволеність життям, позитивні / негативні емоції. Варто обговорити з учнями не лише, що таке соціальні явища, а й зміст таких явищ, як-от: групові взаємодії, економічна нерівність, культурні ідентичності, соціальна підтримка тощо.

Відтак нехай підлітки наведуть приклади різних соціальних явищ і проаналізують їх вплив на особистий і суспільний добробут. Зокрема, об'єднайте клас у мінігрупи по 3—4 особи. Кожна мінігрупа має дослідити вплив одного соціального явища і презентувати у формі гри його вплив на особистий і суспільний добробут. Обов'язково розгляньте, як пов'язані соціальні явища й індивідуальне сприйняття добробуту.

Чи можна впливати на соціальні явища заради добробуту суспільства? Шукаючи з учнями відповіді на це проблемне питання, доцільно розкрити поняття соціального капіталу наочно та інтерактивно. Запропонуйте ігри-симуляції, у яких підлітки утворюють групи з певними правилами взаємодії. Після гри проаналізуйте результати співпраці, довіри й обміну ресурсами. Цікавими будуть рольові сценарії, де учні натрапляють на дилеми колективної дії, обговорюють компроміси й взаємні зобов'язання.

Варто організувати дискусії та круглі столи для аналізування реальних прикладів громадських ініціатив і волонтерських проєктів, порівняння "зв'язуючого" (bonding) та "об'єднуючого" (bridging) соціального капіталу через дискусії про стосунки у шкільних та позашкільних колективах.

Учням корисно реалізовувати мініпроєкти, що передбачають кооперацію для досягнення мети (наприклад, організація шкільного заходу, створення

волонтерського флешмобу тощо). Варто відстежувати, як соціальні мережі, норми та довіра впливають на продуктивність роботи команди.

За можливості використовуємо мультимедіа та візуалізації: інтерактивні схеми соціальних мереж, де учні самі будують мережу контактів і оцінюють "радіус довіри"; відеоісторії успішних громадських ініціатив, що демонструють конкретні приклади соціального капіталу.

Варто провести анкетування з елементами самооцінювання довіри, готовності допомагати, участі у спільних активностях. Обговоріть результати роботи на уроці так, щоб підлітки проаналізували власний внесок у формування колективного соціального капіталу.